

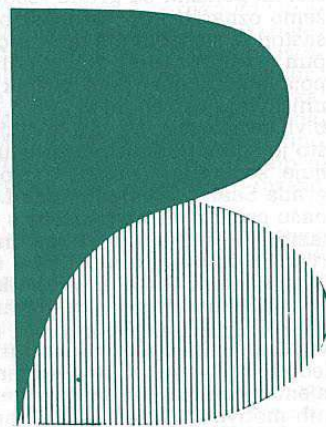

ARKADIJ ARKANOV (1933), ruski sovjetski prozni i dramski pisac, doskora poznatiji čitaocima samizdatske književnosti nego onima koji čitaju časopise i knjige objavljene u SSSR. Povremeno se javljao sa humoreskama na poslednjoj stranici moskovske Literaturne gazete. Sa dve priče je zastupljen u samizdatskom i tamizdatskom almanahu *Metropol*. Roman »Rukopisi se ne vraćaju«. Arkanovljevo prvo javljanje sa većim proznim tekstom, objavljen je u časopisu *Junosć*, sveska za decembar 1986. godine. Naslov romana, pogotovu uz piščevu žanrovsku odrednicu »nenaučna fantastika«, upućuje na Bulgakovljevo »Rukopisi ne gore«.

nenaučna fantastika

rukopisi se ne vraćaju (IV)

arkadij arkanov

Madrant se pred Gerindom spustio na kolena, i ona je svojom naboranom rukom pomilovala njegovu kosu, onako kako majka miluje sina, koji joj neočekivano, najednom postavlja nedećje pitanje.

— Odrastao si, madrantu. Dugo si ostajao dete, zato što su ministri, građani i robovi, koji su te okružavali želeli da ti što je moguće duže ostanesh dete, zahvaljujući kojem se moglo lagodno smestiti u životu. Robovima u ropskom, građanima u građanskom, ministrima u ministarskom. Ali ti si postao odrastao, madrantu, i nebo, koje je četrdeset dve godine bilo vedro nad tobom, zamračuju teški crni oblaci. Pogledaj Svetu goru Karasko. Ona se ljuti. To je loš znak, madrantu. Čujem huku čudovišnog ognja i grmljavinu divovskih talasa koji se radaju na pučini i hitaju u susret ognju. I u haosu koji će nastati u njihovom susretu izginuće sve živo. Madrantu, rodićesh snagu koja će te ubiti. Ali, madrantu, još nije kasno da se umilostivi Sveta Karasko i izazove vetar koji razgoni teške oblake i ponovo razvedrava nebo nad tobom. Zgazi u sebi slobodnog čoveka, madrantu! Postani šakal, utoli šakalsku glad koristeći snagu i lukavstvo šakala, najšešesh se do sitosti, a zatim izbljui sve, ono što je još nedavno bilo mirisan, zavetni i željeni plod i zaspi u toj bljuvotini. Kad se probudiš baci zarobljenicu kujmanima da te nikad ne bi podsećala na to kako si jednom postao šakal. I ponovo češ, madrantu, biti dete! Dete milo svima. I umrečeš kao dete u dubokoj starosti. I oplakivače tvoju smrt i robovi koje si učinio robovima i ministri koje si učinio ministrima. Ali posle, javljajući se svaki put u novom životu, u drugom telu, bićeš ili zmija ili šakal, ili rob, i nikad ti neće biti dano da osetiš višu telesnu ili duhovnu nasladu i tvoja odesećena ropaska ruka, ili šakalova šapa, ili lešinarovo krilo uvek će te podsećati na ono davno vreme, kada si mogao postati slobodan, ali nisi. Još nije kasno, madrantu! Još možeš odabrati. Uostalom, biće onako kako mora biti, zato što ne znam, madrantu, ko si bio u prošlom životu — leopard ili brodski pacov.

Madrant je ustao i ćutke pošao iz kolibe.

Gerinda je kao i ranije svojim praznim očnim dupljama gledala nekud u daljinu, kroz zid i kao da je nešto osluškivala. ...

VII

Bestijev se uvek pojavljivao tiho i neočekivano. Po pravilu bez kucanja. On pomodni autor časopisa. Njega štampaju u Moskvi. Njega prevode u inostranstvu. On putuje tamo. On svima poklanja suvenire. Priča o svojim utiscima. Njegov mozak se razlikuje od ostalih ljudskih mozgova. U njega je razvijena analiza. Ali uopšte nema sinteze. Vijuge se ne preplicu kao kod drugih. One su rasporedene u obliku urednih stubića. Tih stubića je mnogo.

Medusobno se ne dotiču i ne zavise jedan od drugog. Ne utiču jedan na drugog. On postavlja jednoznačna pitanja. Želi da dobije nedvosmislene odgovore. Svaki stubić je poseban pojam. Jedan stubić formuliše pitanje, drugi traži odgovor.

Bestijev iznenada izniče u sobi Olge Vladimirovne. Ona se čak trgne. Bestijev jako miriše na francuske ženske parfeme. Drugih parfema u Muhoslovsku nema. Gleda Olgu Vladimirovnu, neodoljivo. On to misli. To su mu rekli. Gura nos u svesku.

— Šta to kucaš?

— Hitan posao.

— A kad češ mene završiti?

Hvata Olgu Vladimirovnu za prst.

— Kad ovo završim.

Olga Vladimirovna oslobada prstić.

— Ne, reci tačno.

Uspeva da se pogleda u ogledalu.

Svida se sebi.

— Ne znam, možda sutra ili prekosutra.

Miluje rame Olge Vladimirovne.

— Izgleda, prekosutra.

Ona ga odgurne.

— Izgleda, ili sigurno?

— Ne znam.

— A koga, sad kucaš?

Opet se ogleda.

— Ne znam.

— Kriješ... Šta ti je na vratu?

Dotiče vrat Olge Vladimirovne.

— Lancić, smetaš mi, Bestijevu.

Ona se povlači.

— A, čiji je to rukopis?

On zapali.

— Ne znam.

— Hajde, reci čiji je? Vovčev?

Bučno uzdiše.

— Ne.

— Zašto kriješ, a?

Bučno ispušta dim pravo u Olgu Vladimirovnu.

— Ne znam čiji je. Duvaš mi dim u lice.

— Daj da malo pročitam.

Ogleda se.

— Uprava nije dozvolila.

— Ko nije dozvolio? — popravlja kosu. — Nikitić?

Postaje joj dosadno.

— Indej, — bučno uvlači dim.

Počinje je nervirati.

— Ko nije dozvolio?

Grabi sa stola prekućani deo.

Ogleda se.

Pada u fotelju pored Olge Vladimirovne.

— Čiji je rukopis?

Olga Vladimirovna nastavlja posao.

Bestijev bučno puši.

Bestijev čita.

•Prepuštena samoj sebi, lišena bilo kakve zabave, Olvis je crkavala od dosade, tumarala je po ružičastom dvorcu koji joj je svojom lepom već dosadio. I jednom je to rekla Prvom ministru za vreme njegove redovne jutarnje posete učinjene sa ciljem da se, pod madrantovom naredjenju, obavesti o njenom zdravlju i raspoloženju.

Ministar, osećajući gadenje i mržnju prema zarobljenici, bio je prisiljen da o njenom nezadovoljstvu obavesti madranta, ne zaboravivši da dodati to da je u ženarijumu postalo poznato da u ružičastom dvorcu boravi strankinja i da supruge povodom toga u besu i očaju grebu svoja lica, može li shvatiti, uzvišeni madrant, svu tugu i bol žena koje vole i pate, i koje su nezasluzeno predate zabravu.

Madrant je spustio glavu i zamislio se. Razumeo je skriveni smisao saopštenja koje mu je preneo Prvi ministar. Njegove najvoljenije žene imale su uticaj, ne samo na Prvog ministra, i ovaj kao da je unapred prao ruke za slučaj ako u ružičastom dvorcu Olvis bude nadena mrtva zbog, recimo, trovanja. Madrant je sakrio te svoje misli od ministra, ali je razumljivo što mladu ženu ne raduje samoća, i neka ministar danas da Olvis jednog od najboljih madrantovih pasa, kao dar. Madrant se nada da će je taj pas usrećiti, a osim toga Prvi ministar mora primiti na znanje da od danas sva jela pripremljena za Olvis, prvo moraju biti data psu, za čiji život nije odgovoran samo dvorski kuvar. I madrant, osmehnuvši se, podigao je desnu obrvu, iz čega je (-Tvoja volja je zakon, madrantu!) Prvi ministar shvatio, potpuno jasno, da za život psa ne odgovara samo dvorski kuvar.

Redos, tako su zvali psa, bio je ogroman i potpuno nepoznate pasmine. Olvis nikad nije videla takve pse. Čak u kraljevskoj kolekciji, koja se sastojala od tri stotine vrsta, nije bilo ni sličnog primerka. Bio je to oštrodlaki, olavno siv mužjak sa svirepom njuškom, koja je pre ličila na njušku morža nego psa. Kad je zevao njegova crna čeljust je ličila na pećinu, čiji su ulaz optočavali, kao izglacane stene, mramorno beli oćnjaci. Njegova glava je dosezala gotovo do Olvisinog ramena, iako niko nije smatrao da je ona mala. Olvis je čak primetila da je s Redisovim dolaskom u ogromnom ružičastom dvorcu postalo tešnje.

Brzo se navikla na psa i čak je počela sebi dozvoljavati razne zabave, koje su joj donosile masu zadovoljstva. Plivajući u bazenu ona je, na primer, neprimetno posmatrala Redisa koji je ležao na

obrubu bazena. Ovaj kao da je dremao i nije pokazivao nikakvo interesovanje za gospodaričino kupanje. Ali bilo je dovoljno da se Olvis napravi kao da tone, a Redos se kao munja bacao u bazen i već posle nekoliko trenutaka izgurivao je na obrub bazena, a na telu joj nije ostavljao ni najmanju ogrebotinu. Igra se ponovila nekoliko puta, ali s nepromenjenim rezultatom. A Redos nije pokazivao ni umor ni razdraženost. I kada je Redos sledeći put izvukao Olvis na obrub bazena ona je ugledala madranta koji je stajao pored bazena. Ovog puta je njegov pogled bio miran i mek. Levom rukom joj je čutke pružio žutu tkaninu u koju se ona umotala sa gracioznošću žene koja zna vrednost svog tela. Zahvalna je madrantu zbog brige i pažnje («Pas je, naravno, divan, ali zar ovaj čudni vod želi da me uda za njega?») i smatra da ovakav pas zaslužuje njenu ljubav i odanost.

Madrant je odredno klimnuo glavom. To je jednostavno tako, madrant mora imati omiljene pse, omiljene ministre, omiljene robove. U stvari, Redos mu je manje mrzak od ostalih. Madrant je pomilovao psa i pružio mu svoju levu ruku. Ogromna životinja ju je umiljato liznula. Madrant može narediti i pas će rastrgnuti prvog čoveka koji ovamo ude. Naredi li madrant – pas će skočiti u vatra i živ izgoreti, zato što je madrant tako naredio. Zbog njega ova snažna životinja, koja neće ustupiti pred leopardom, može stajati u neprirodnom položaju onoliko koliko se prohte madrantu, samo zato što se to prohtelo madrantu, zar ne Redosu?

Pas je iz čeljusti isplazio jezik, i Olvis se učinilo kao da je osmeh krivca minuo njegovom njuškom.

Ti vidiš, Redosu, da je prelepa tudinka slabo i nezaštićeno biće, uzvišenija i pametnija od tebe? Ona će pre umreti nego što će prihvatiti nešto što ne priliči njenoj prirodi, čak ako to zatraži i madrant lično!

U Olvisinim ušima zvuče potpuno druge reči iz sasvim drugog života.

(«Koliko košta, lepotice?»)

A sada skači na zadnjim šapama, Redosu!

(«Ne prijatelju, biće skuplje!»)

Hajde, Redosu, pokaži prelepoj gošći, kako dželat Bastio otseca glave onima koji se ne slažu s madrantom.

(«E, to je već nešto drugo, prijatelju. Idemo k meni, ili imaš svoj krov?»)

Madrantu, ne treba se rugati životinji. Molim te, madrantu...

Čuješ, zar Redosu, ovo ruganje?

Madrant je raskrećio noge i zamahnuo je debelim kožnim koračem sa gvozdenim završetkom. Pas se, primivši strašan udarac koračem, samo lako zagravo.

Zar boli, Redosu?

Pas je liznuo korač. Još jedan zamah, još jedan udarac. Redos je nastavljao da stoji na zadnjim šapama, maše repom... samo je trenutak u njegovim očima blesnuo plemičak, ali se odmah ugasio.

Madrantovo lice je dobilo prezriv izraz. Rob obožava svog gospodara, zar ne, Redosu?

Odgovaraj! Odgovaraj! Jedan od udaraca je zahvatio prednje šape, tada je Redos muklo i uzdružano zarežao.

Rob voli svog gospodara!

Madrant je ispružio ruku s koračem, i pas ga je liznuo. Muklo rezanje prešlo je u cviljenje, koje je izražavalo i odanost i bol. Madrant je odbacio na stranu korač i dohvatio je psa za uho. I tada se Redos oteo i bacio na madranta. Olvis je kriknula, ali madrant je ispružio nogu i Redos ju je liznuo.

Evo šta je prava ljubav, Olvis.

Ali ne plaši li se madrant da će jednom lanac odanosti, na koji je vezana mržnja, pući.

Madrant se nasmešio. Pre će nebo pasti na zemlju nego što će se desiti to o čemu govori Olvis. Nema na zemlji plemenitog metala od kojeg će biti izliven spomenik onome ko otkriveno digne ruku na madranta. Evo zašto madrant zahvaljuje sudbini za to što mu je poslala slobodno biće u liku Olvis («Ne izigravaj princezu, lepotice! Toliko sam te platio da možeš zadovoljiti čitavu kohortu zajedno sa konjima!»), ali madrant će je ubiti ako u njoj oseti robinju. Zar ne, Redosu? Sta će biti sa božanstvenom tudinkom ako prevari madranta pokazavši se kao jedna robinja?

Pas se izvalio na obrub bazena svim svojim gromadnim telom i, trgavši se nekoliko puta, pretvorio u leš.

Bravo, Redos! Zaslužuješ uzvišenu odu!

Madrant slavi tebe i čitavo tvoje pasje pleme.

Dobra si postala pa si mi mrska, o psino!

Do ropske pokornosti gospodar te doveo

I, uz osmeh zadovoljni, drugarom nazvao

Žalosno mašući repom, sada ga ti mrziš.

Odvratno cvileći, sa stola primaš otpatke.

Zubi ti oštri i ocnjaci sad otupeli.

Zadnje ti šape sto puta jače od prednjih.

Neka zato dželat prednje potpuno odsece.

Da one služenju gospodaru ne smetaju

Ti urlaš na one koji su malo slabiji.

Čija je sudbina nezavidna od pasje gora.

I roba svoga u ljudskom obličju prljavim

Psetom, baš kao i tebe, gospodar naziva.

Probudi se, napregni svoje šape, o psino!

Noću bezdanu Slobode neprimetno idi.

Tamo o stenu naoštri i zube i kandže.

I dovuci se sve do samog kraja bezdana.

Da bi panteriskim skokom na grudi gospodara

Skocio – i ocnjacima grlo raskidao.

I rasuo mu situ i masnu trbušinu.

I svoju žed utolio krvlju gospodarskom.

I lešinu bacio poganim sakalima.

I ponovo sebi vratio grdo ime – Pas!

Olvis je kao omadijana slušala madranta. Te reči i jarost, s kojom su bile izgovorene, porazile su je. Madrantu, bi li mogao biti pes-

nik? («Ne laskam mu: laskanje povećava nagradu») Mogao bi nastupati na gradskim trgovima i masa bi te, ponavljajući tvoje reči, nosila na rukama. Tvoje gomilu bi mogao odvesti na kraj sveta, a posle smrti bi tvoje ime bilo uklesano na stenama i spomenicima. Smešiš se, o madrantu («Uzalud se smešiš, ovo govorim sasvim ozbiljno»), a ja ovo govorim sasvim ozbiljno...

Madrant je pridigao desnu obrvu. Ova žena čak ne zna, koliko je u pravu, ali madrant ne može biti pesnik, jer pesnik je slobodan i nezavisan od madranta, ako je pravi pesnik. A tada on postaje madrantov neprijatelj. Reči koje pesnik nudi pokoravaju se samo njemu, a ne madrantu. A ako bi madrant zavoleo pesnika kao svog prijatelja, on ne bi bio madrant. I ako bi pesnik zavoleo madranta kao svog prijatelja, on ne bi bio pesnik. I zar ne shvata žena, u čijim žilama teče neropska krv, da je to istina?

Olvisino lice se u nedoumici izdužilo, a zatim se počela smejeti («Kad bi ovo čuo moj pokojni tata!»).

Sta je smešno u madrantovim rečima? Zar ona nije kći velikog vode?

Olvis se još grčevitije smejala i po obrazima su joj potekle suze, kad ih je madrant ugledao ponovo je osetio bolnu vrelinu odsećene ruke. I madrant se smračio. Tada je Olvis prestala da se smeje.

Najednom se približila madrantu i na trenutak je spustila glavu na njegovo rame. Taj neočekivani dodir je ožario madranta, izazivajući iznenadnu jezu u čitavom telu.

U toj jezi je osetio nešto šakalski gramzivo, i nešto nestvarno u njenom otupelom pogledu, i nekakvu zavistnost od njega samog, i nepostojanje poslednje nužnosti, kada već nema drugog izlaza, kada može biti samo tako i nikako drukčije.

I ugledao je madrant kroz prozor dvorca vrh Svete Karasko, sličan davelskoj kapi, i primetio je da se struja zloslutnog dima ne rastvara u vedrom nebu nego se smotava u gust nepokretan tamni oblak. I poklonivši se Olvisi, madrant je izašao, a ona je zbacila sa sebe laku žutu tkaninu i zaronila u bazen («Vrag ga odneo, počinje mi se svitati!»), a kad je izašla na obrub osetila je da je ogladnela... Bestijev se udubljuje.

Tačnije, pokušava da se udubi. Iz sve snage. Ponovo pali cigaretu. Znoj se. Čita nekoliko puta. Jedno te isto mesto. Vrpolji se.

– Ništa ne shvatam. – To govori Olgi Vladimirovnoj. – Kada se događa radnja?

Nervira se. Izlazi iz sobe.

– Pre pet hiljada godina? – Ovo već Zvercevu. – Deset hiljada godina? – Ovo Svišču. – U kojoj zemlji? – Ovo Sverhščenskom. – U kojoj zemlji? Čitao sam Plutarha. Čitao sam Kostomarovu. – Ovo Indeu Gordejeviču. – Nije bilo takve zemlje. Možda u Atlantidi? – Ovo Aleku Nikitiču. – Ali Atlantida nije postojala! – Ponovo Olgi Vladimirovnoj. – Madrant – ko je on? Diktator? Konzul? Voda? – Ponovo Zvercevu. – A ministar? Nije bilo takvog zvanja! – Sada Svišču. – Ja sam za to da sve bude jasno. – Sumno duva dim u lice Sverhščenskom. – U Dostojevskog je sve razumljivo. – Otkopčava dugme na sakou Indeja Gordejeviča. – Zašto odseći ruku? – Zauzastavlja Aleka Nikitiča. – To je njegova majka? Kako se zove? Gurinda? – Jadnoj Olgi Vladimirovnoj. – Ne, recite vi, on će je dobiti? – Nasrće na Gajskog koji ide sa devojkom. – Zašto ne spava sa njom? – Kolbasku koji je doneo nove stihove. – Kujmoni – to su kajmani? Krokodili, šta li? – Telefonira ženi Aleka Nikitiča. – A zašto su u imenima udvojeni suglasnici? – Donosi Vovcu sto grama votke. – Ko je ona? Prostitutka? Onda, zašto ne spava s njim? – Taksisti koji ga vozi kući. – Pa, reci... da li bi ti sekao ruku?

Bestijev se bučno opasuje.

Bestijev bučno ispušta dim u tavanicu.

Nije mu jasno.

Razdražen je.

Ljuti se.

Ništa ne može s tim da učini.

Od prve stranice se počeo ljutiti.

Bestijev kao da se razboljeva

VIII

Vovec je publicist. Kolbasko pesnik. Vovec i Kolbasko su prijatelji, zato do svade među njima gotovo nikad ne dolazi. Kolbaskova biografija je tipična za mnoge pesnike našeg vremena. Decji vrtić, škola, tehnikum, posao, poezija. I, kao što često biva, srećna iskra slučajnosti, pavši u duboko sakrivene rezervoare poetičnosti, izazvala je čudovišnu eksploziju talenta. Kolbasko je tiho živeo u anabiotičkom stanju mladeg knjigode jedne od filijala muhoslavke hemijske industrije. Uzgred, sposobnost i ljubav da broji svoj i tuđ novac sačuvala se u njemu do kraja života i pokazala je kolosalan – može se reći živototvoran – uticaj na njegovo buduće stvaralaštvo. Odgovarajući na pitanje čitalaca na svojoj književnoj večeri, Kolbasko je rekao da kao svoj pesnički rodendan smatra rodendan starijeg knjigode Petrova M.S. – 13. septembar 1960. godine. Baš tog dana je osetio da ne može da ne piše. U to značajno jutro na sto starijeg knjigode Petrova M.S. pored torte «Šumska bajka» i boce šampanjca dospela je i razglednica u boji sa pozdravnim stihovima koje je sastavio mladi knjigovoda Kolbasko. Zbirka izabranih stihova, sada čuvenog muhoslavskog pesnika, počinje sonetom. Evo onih prvih stihova:

Mnoga su prezimena na svetu:

Semjonov, Sidorov, Frolov...

Ali meni je najdraže na svetu

Jedno prezime – Petrov.

Zato što voli čoveka,

Uvek radi sa dušom,

Zato što je veliki drug

Ponos je svom našom zemljom.

Stihovi napisani za rodendan

mog šefa i učitelja

druga Petrova M.S.

13.09.60.g.

(nastaviće se) S ruskog: Aleksandar Badnjarević